

Αρχαιολογικός κάνναβος και στρωματογραφία

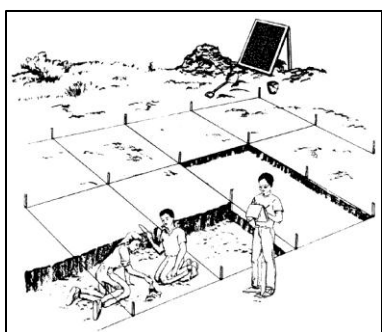
Μετά τον εντοπισμό και καθορισμό των αρχαιολογικών θέσεων, καθώς και τη μεταφορά των απαραίτητων υλικών και εργαλείων, το

επόμενο σημαντικό στάδιο είναι η ανασκαφή των θέσεων εκείνων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Κατά τη διαδικασία της ανασκαφής αφαιρούνται σταδιακά τα επάλληλα οριζόντια στρώματα μιας αρχαιολογικής θέσης. Τα

στρώματα αυτά καταγράφονται, για να προσδιοριστεί η στρωματογραφία της θέσης. Ταυτόχρονα καταγράφονται και όλα τα ευρήματα που ανακαλύπτονται σε κάθε στρώμα, καθώς και τα αρχαιολογικά πλαίσια των ευρημάτων.

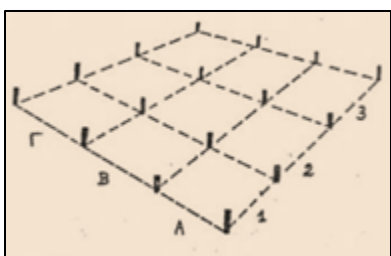
Αν οι επιφανειακές και άλλες ίσως ενδείξεις του χώρου είναι λίγες, ορίζονται μία ή και περισσότερες δοκιμαστικές τομές σε επίκαιρα σημεία με

την προσδοκία να προκύψουν σημαντικά στοιχεία για την πρόοδο της ανασκαφής. Στη συνέχεια, ο τοπογράφος διαιρεί τον χώρο που θα γίνει η ανασκαφή σε ανασκαφικά τετράγωνα ή σκάμματα (συνήθως 5x5 μέτρων, αλλά όπου επιβάλλεται λεπτομερέστερος έλεγχος μέχρι και

1x1 μέτρου).

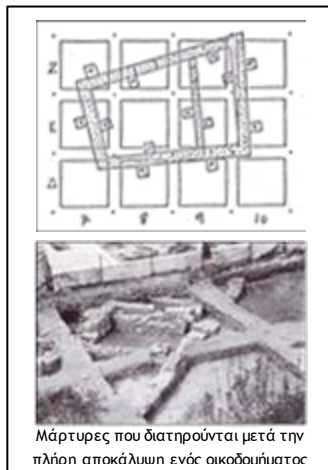
Για να οριοθετηθούν καλύτερα τα σκάμματα, τοποθετούνται στις κορυφές τους μικροί πάσσαλοι και δένεται περιμετρικά σπάγκος. Έτσι, δημιουργείται κάνναβος, που μοιάζει με τεντωμένο δίκτυο πάνω από το

σκάμμα. Ο προσανατολισμός του καννάβου ακολουθεί τα σημεία του οριζοντα. Κάθε τετράγωνό του είναι μια αυτόνομη μονάδα που ανασκάπτεται, αποτυπώνεται, φωτογραφίζεται αυτοτελώς, ταυτίζεται δε με ένα γράμμα και

έναν αριθμό για τη διευκόλυνση των περιγραφών της θέσης των ευρημάτων. Το κάθε τετράγωνο ανασκάπτεται μέχρι μισό μέτρο από την κάθε πλευρά του καννάβου. Με τον τρόπο αυτό παραμένουν, κατά μήκος των πλευρών

του καννάβου, λωρίδες εδάφους πλάτους ενός (1) μέτρου, οι μάρτυρες. Οι

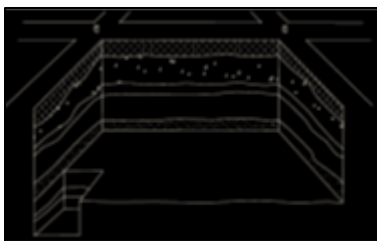

διάδρομοι αυτοί χρησιμεύουν για την κυκλοφορία στον χώρο της ανασκαφής, για τη μεταφορά των μπαζών εκτός ανασκαφής αλλά και ως μάρτυρες για τη στρωματογραφία.

Παράλληλα, ορίζεται ένα σταθερό σημείο γνωστού ύψους επάνω ή κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας για τις διάφορες μετρήσεις βάθους και επιφάνειας. Κατά την ανασκαφή καταγράφεται με τοπογραφικά

όργανα (χωροβάτη και σταδία) το ύψος των διαφόρων στρωμάτων και ευρημάτων.

Σε μια ανασκαφή, εκτός από την αποκάλυψη και την μελέτη υλικών καταλοίπων, πολύ σημαντική είναι και η παρατήρηση και μελέτη του χώματος που εμπεριέχει τα ευρήματα. Οι αρχαιολόγοι, αλλά και οι ειδικευμένοι εργάτες, διακρίνουν τη στρωματογραφία, δηλαδή τα επάλληλα στρώματα υλικών που μαρτυρούν

την παρουσία και δράση ανθρώπων. Τα κατώτερα στρώματα είναι τα παλαιότερα, ενώ τα υπερκείμενά τους είναι μεταγενέστερα («σχετική χρονολόγηση»). Το κάθε στρώμα αντιστοιχεί, χονδρικώς, σε μια χρονική φάση ή περίοδο της

παρουσίας του ανθρώπου στον συγκεκριμένο χώρο. Η καταγραφή της στρωματογραφίας είναι πολύ σημαντική για την αρχαιολογική έρευνα και οι

μάρτυρες έχουν ως σκοπό αφενός μεν να επιτρέπουν την επανεξέταση των δεδομένων από τους υπευθύνους της ανασκαφής, αφετέρου δε να πιστοποιούν σε τρίτους την ακρίβεια των διαπιστώσεών τους. Για τους παραπάνω λόγους, πολλές φορές, δεν αφαιρούνται από τους μάρτυρες ευρήματα μερικώς αποκαλυμμένα αλλά

αφήνονται εκεί, κατά χώρα (in situ), ως τεκμήρια.

Τα διάφορα στρώματα δεν εξελίσσονται ομαλώς ούτε έχουν το ίδιο πάχος σε όλη τους την έκταση. Για την τεκμηρίωση της στρωματογραφίας οι αρχαιολόγοι χρησιμοποιούν φωτογραφίες και σκαριφήματα. Η αναλυτική αποτύπωση της στρωματογραφίας περιλαμβάνει τα στρώματα και τα όρια τους, αλλά και όλα τα ευρήματα ή τις ενδείξεις, που έχουν αφεθεί *in situ*.

Η μελέτη ενός αρχαιολογικού στρώματος γίνεται είτε με οπτική παρατήρηση (χρώμα εδάφους, π.χ. καστανό, κοκκινωπό κτλ), είτε με τη

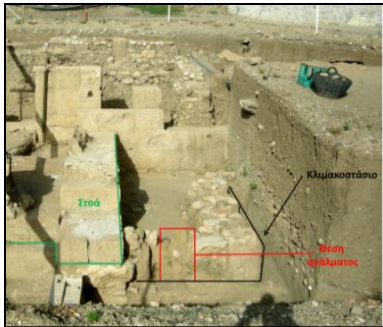
Προετοιμασία τομής για φωτογραφία και σχέδιο. Ο κατακόρυφος πήκας και ο οριζόντιος σπάγγος βοηθούν στην ακρίβεια του σχεδίου

βοήθεια της αφής (σύνθεση εδάφους, π.χ. πέτρα, άργιλος/βαθμός σκληρότητας). Σημαντικό είναι να γίνεται διάκριση μεταξύ γεωλογικών και αρχαιολογικών στρωμάτων. Τα μεν γεωλογικά στρώματα είναι αποτέλεσμα φυσικών φαινομένων (αποθέσεις από πλημμύρες, κατολισθήσεις κ.ά), ενώ τα αρχαιολογικά συνδέονται με την ανθρώπινη

κατοίκηση και δραστηριότητα στον συγκεκριμένο χώρο (κατεδαφίσεις, επιχώσεις κ.ά.).

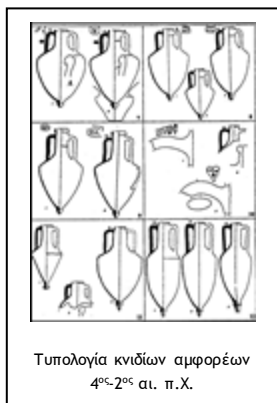
Η αφαίρεση του χώματος στα αρχαιολογικά τετράγωνα γίνεται σταδιακά σε οριζόντιες στρώσεις. Κάθε στρώση μπορεί να ταυτίζεται είτε με ένα στρώμα είτε να αποτελεί ένα πάσσο. Αναλυτικότερα, το στρώμα είναι μια στρώση που σχηματίστηκε από την ανθρώπινη δραστηριότητα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και από τη συσσώρευση υλικού που κάλυψε τα λείψανά της· μια ενότητα, επομένως, χώματος που διαφοροποιείται από την υπερκείμενη και την επόμενη. Το πάσσο είναι ένα βήμα οριζόντιας αφαίρεσης πέντε (5) έως δέκα (10) εκατοστών πάχους χώματος, που εφαρμόζεται πειραματικά στην αρχή της ανασκαφής, και που επαναλαμβάνεται μέχρις ότου φανούν στους μάρτυρες ή και σε άλλα σημεία τα πραγματικά στρώματα. Κάθε φορά που ανασκάπτεται καινούργιο στρώμα ή πάσσο, γίνεται λεπτομερής περιγραφή του στο ημερολόγιο. Επομένως, η μελέτη των διαφόρων στρωμάτων μιας ανασκαφής επιτρέπει στον αρχαιολόγο να ανασυνθέσει τη χρήση της αρχαιολογικής θέσης στο παρελθόν.

Ωστόσο, κάθε επέμβαση στη στρωματογραφία είναι μια μη αναστρέψιμη ενέργεια, καθώς δεν υπάρχει η δυνατότητα να επανατοποθετηθούν τα διάφορα στρώματα με το περιεχόμενό τους στην αρχική τους κατάσταση.

Γι' αυτό πρέπει ο αρχαιολόγος στη διάρκεια της ανασκαφής να καταγράφει όσο γίνεται περισσότερες πληροφορίες για όσα στοιχεία παρατηρεί (διαγράμματα, φωτογραφίες, σημειώσεις), ώστε να εξασφαλίζει την καταγραφή και «σωτηρία» για την έρευνα όλων των στοιχείων που μπορεί και πρέπει να αντληθούν από το έδαφος. Παράλληλα, πρέπει να αποφεύγονται ενέργειες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν δυσμενώς τις δυνατότητες προστασίας των αποκαλυπτόμενων αρχαιολογικών ευρημάτων.

Τα κομμάτια αγγείων, τα όστρακα, είναι το συνηθέστερο κινητό εύρημα μιας ανασκαφής. Η χρονολογία ενός στρώματος, επομένως, επιτυγχάνεται συνήθως από την κεραμική. Ανάλογα με την τεχνοτροπία, τις παραστάσεις και τα μοτίβα ενός οστράκου χρονολογείται το ίδιο

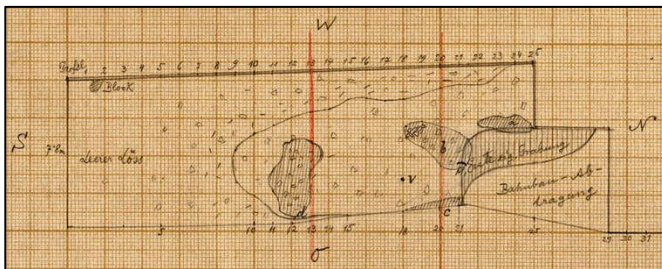
όπως και το σύγχρονό του ανασκαφικό στρώμα («απόλυτη χρονολόγηση»).

Το ημερολόγιο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ανασκαφή και αποτελεί το μοναδικό γραπτό τεκμήριο της ανασκαφικής πορείας. Πρέπει, λοιπόν, να είναι με τέτοιο τρόπο συντεταγμένο, ώστε να μπορεί ο οποιοσδήποτε ειδικευμένος αναγνώστης ενός ημερολογίου να παρακολουθήσει βήμα προς βήμα την ανασκαφή σαν να ήταν παρών. Ο υπεύθυνος αρχαιολόγος καταγράφει καθημερινά την πορεία της ανασκαφής:

- Αναφέρεται σύντομα στις εργασίες της ημέρας (στόχοι, καιρικές συνθήκες κ.ά.)
- Περιγράφει λεπτομερώς την αλλαγή στρωμάτων και τη σύσταση του χώματος
- Περιγράφει τα ακίνητα ευρήματα
- Καταγράφει με αύξοντα αριθμό τα κινητά ευρήματα και τις συντεταγμένες τους
- Διατυπώνει τις πρώτες παρατηρήσεις και συμπεράσματα σχετικά με τα ευρήματα.

Οι περιγραφές στο ημερολόγιο συνοδεύονται από πρόχειρα σχέδια

του σκάμματος και των ευρημάτων. Το αντικείμενο της σχεδίασης μεταφέρεται σε ειδικό χαρτί σχεδίασης (μιλιμετρέ) σε σμίκρυνση

(υπό κλίμακα) με τη χρήση κλιμακόμετρου αντί χάρακα. Στο σχέδιο πάντοτε σημειώνεται ο προσανατολισμός (η κατεύθυνση βορρά, με ένα βέλος) και η κλίμακα που χρησιμοποιήθηκε (συνήθως 1:50, 1:20, και μεγαλύτερη 1:10 για ευρήματα που χρειάζονται καλύτερη απόδοση λεπτομερειών λ.χ. σκελετικά κατάλοιπα). Η σχεδιαστική αποτύπωση μπορεί να αποδίδει την **κάτοψη** του χώρου ή του αντικειμένου, σαν να τα βλέπει κανείς από πάνω και κάθετα σε αυτά, ή την **όψη** (τομή) αυτών, την απόδοση δηλαδή του κάθετου άξονα της επιφάνειας ή του αντικειμένου, όπως τα βλέπει κανείς από το πλάι ή παράλληλα σε αυτά.

Εκτός από τη σχεδιαστική τεκμηρίωση, απαραίτητη κρίνεται και η **φωτογράφιση του χώρου** που ανασκάπτεται, σε κάθε φάση

αλλαγής δεδομένων, ώστε να αποτυπώνονται τα ευρήματα στην ακριβή τους θέση. Σε κάθε λήψη, δίπλα στο θέμα φωτογράφισης, τοποθετούνται φωτογραφική κλίμακα, για τον προσδιορισμό του μεγέθους των αντικειμένων, **βέλος που δηλώνει την κατεύθυνση του βορρά**, για τον σωστό προσανατολισμό, και **μικρός πίνακας**, με τις απαραίτητες ενδείξεις, για να

διευκολύνει την ταύτιση των φωτογραφιών. Οι φωτογραφίες καταγράφονται στο ημερολόγιο της ανασκαφής, ενώ πολλές φορές επισυνάπτονται σε αυτό αντιπροσωπευτικές φωτογραφίες που βοηθούν στην περιγραφή της ανασκαφής.

Γίνεται, επομένως, αντιληπτό πως δεν χρειάζεται βιασύνη στο γράψιμο του ημερολογίου. Τουναντίον, πρέπει να περιλαμβάνει πλήθος σημειώσεων και μετρήσεων, που θα οδηγήσουν σε μια

απόπειρα σύνθεσης. Τα στοιχεία του ημερολογίου είναι εν τέλει οι μόνες μαρτυρίες που απομένουν μετά την ολοκλήρωση της ανασκαφής και βοηθούν στη σύνταξη της ανασκαφικής έκθεσης.